

Aktuálne otázky textológie

27. septembra 2011 sa v Ústave slovenskej literatúry SAV konal vedecký seminár *Aktuálne otázky textológie*, na ktorom sa zúčastnili literárni vedci, klasickí filológovia a historici z domácich i zahraničných akademických pracovísk (Ústav pre českú literatúru AV ČR, Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc, Filozofická fakulta Ostravskej univerzity Ostrava, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Historický ústav SAV, Ústav slovenskej literatúry SAV).

Podnetom na usporiadanie seminára, ktorý koncepčne a organizačne pripravili Doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc. a Mgr. Olga Vaneková z Oddelenia dejín staršej slovenskej literatúry, bolo úsilie znovu oživiť na pôde ústavu vedeckú diskusiu o textológii, keďže v priebehu ostatných dvoch až troch desaťročí sa tejto oblasti venovala iba minimálna pozornosť. Oslabením záujmu o textológiu sa narušila tradícia, ktorá sa v ústave formovala od päťdesiatych rokov 20. storočia a ktorá sa v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch odrazila v teoretických prístupoch Jozefa Ambruša, zakladateľa modernej slovenskej textológie, a v konkrétnej edičnej praxi ďalších významných vedeckých pracovníkov Ústavu slovenskej literatúry SAV, ako boli Stanislav Šmatlák, Oskár Čepan, Karol Rosenbaum, Ivan Kusý, Cyril Kraus, Michal Gáfrik, Marianna Prídavková, Július Noge, Vladimír Petrik, Gizela Gáfriková, Milan Šútovec a i. Kým v danom období boli otázky edičnej a textologickej prípravy súčasťou vedeckých výstupov v rámci sprístupňovania literárnych prameňov, neskôr sa textológia ocitla akoby mimo koncepcnej pozornosti a je prezentovaná iba cez sústredené individuálne výkony (Gizela Gáfriková a jej edície diel Hugolína Gavloviča) alebo ako pokračovanie v nedokončenej práci predchodcov (aktuálny projekt VEGA pod vedením E. Brtáňovej *Korešpondencia Jána Kollára II – III*, spracovanie z pozostalosti J. Ambruša).

Inštitucionálne oslabovanie textológie malo viacero dôvodov: generačná výmena, nové metodologické priority, presun bádateľského akcentu na výskum literatúry 20. storočia, zmena vydavateľských podmienok po roku 1989... Práve v súvislosti s posledným momentom Peter Liba napísal: „to, čo dozrievalo a dozrelo u J. Ambruša, sa nerozvíjalo v ďalších obdobiach programovo a plynulo. Nástup liberálnej kultúrnej a edičnej politiky naplno otvoril Ambrušom kritizovanú subjektívnu ľubovôľu a neúctu k textom literárnej minulosti. Slovenská textológia nielenže neplní kontrolnú funkciu ustálených textových hodnôt literatúry, ale sa načisto stráca z poľa svojej ušľachtilej a prepotrebnej kultúrnej pôsobnosti.“¹

Na rozdiel od situácie na Slovensku zahraničné akademické pracoviská, a to aj v našom najbližšom okolí – v Českej republike, v Maďarsku či v Poľsku, považujú textológiu za prirodzenú súčasť vlastnej vedeckej práce a textológii sa venujú tak teoreticky, ako aj prakticky. Ak ostaneme len v česko-slovenskom kontexte, v Ústave pre českú literatúru AV ČR v Prahe pracuje samostatné Oddelenie edičné a textologické, ktoré má aktuálne päť interných pracovníkov a šesť externých spolupracovníkov. Samostatné blokové semináre k problematike textológie a editorstva sú tiež súčasťou ponuky na vysokých školách

¹ LIBA, Peter: Ambrušova koncepcia textológie a editorstva. In: *Biografické štúdie 31*. Martin : Matica slovenská, 2005, s. 17.

v Českej republike. Kým český záujemca o textológiu má k dispozícii celý rad kníh a príručiek,² na Slovensku nie je žiadna pôvodná práca z tejto oblasti. Textológia nie je ani témou širšej vedeckej diskusie, a už vôbec nie predmetom výučby.

Odlíšnosť slovenského a českého prístupu k textológii konštatoval už pred rokmi, v roku 1972, J. Ambruš vo svojej recenzii prvého vydania českej príručky *Editor a text. Úvod do praktickej textologie* z roku 1971.³ Tento rozdiel zachytila i Anna Fischerová, ktorá o danej Ambrušovej recenzii *Rukoväť textológie* napísala, že Ambruš v nej formuloval svoju predstavu „o syntetickej práci, ktorá by analyzovala a hodnotila minulosť a prítomnosť editorstva a textológie na Slovensku. Mala by vychádzať z nevyhnutnej kritiky textologickej a editorskej situácie na Slovensku, rešpektovať špecifickú, odlišnú situáciu v slovenskej textológii a editorskej praxi. Konštatuje, že oproti tímovej práci napr. v Čechách sa na Slovensku pracuje jednotlivito, bez vzájomnej kooperácie a odborných diskusií, bez poradných alebo kontrolných telies“.⁴

Napriek sporadicky opakovaným, no osamoteným pripomienkam o význame textológie (M. Gáfrik, G. Gáfriková) pre prácu literárneho historika, ako sprostredkovateľa literárnych diel minulosti dnešnému čitateľovi, otázky textológie sa v Ústave slovenskej literatúry SAV čiastočne aktualizovali, avšak aj to bez zreteľnej formulácie a verejnej deklarácie textologických zásad, až dlhodobým vydavateľským projektom *Knižnica slovenskej literatúry*. V roku 2005 sa ústav stal na desať rokov odborným garantom a s vydavateľstvom *Kalligram* aj vydavateľom edície *Knižnica slovenskej literatúry*, ktorej cieľom je sprístupňovať formou čitateľských vydání tzv. zlatý fond slovenskej literatúry. *Knižnica slovenskej literatúry* bola od svojho počiatku koncipovaná ako čitateľská edícia, no napriek tomu sa pri hodnotení jednotlivých zväzkov opakovane vyskytujú námietky, že vydané knihy nespĺňajú požiadavky kritického vydania, nemajú patričný aparát, neakceptujú riešenia predchádzajúcich editorov, nemajú edičnú poznámku a pod. Na začiatku projektu boli síce vypracované interné edičné zásady, väčšina editorov však individuálne musela či musí riešiť rovnaké alebo obdobné textologické problémy, rieši ich však samostatne, bez platformy diskusného textologického fóra. Druhým problémom je, že poniektorí editori, v polemike s východiskovou koncepciou a s výslednou podobou knižného radu, presadzujú – bez ohľadu na daný spoločný rámec – vlastné chápanie edície...

Ak P. Liba pri hodnotení textologickej práce J. Ambruša písal o prepojení kompetencií textológa a editora, bádateľa a komentátora, vedca, znalca a sprostredkovateľa, rovnakú mnohostrannosť musia osvedčiť i dnešní editori. Pri neexistencii systematického školenia v oblasti textológie a v stave absencie vedeckej diskusie sa však ich postupy môžu zdanlivo javiť ako iba intuitívne či svojvoľné... Aj s ohľadom na tieto skutočnosti sa črtá ako dôležité začať rozprávať o aktuálnych otázkach textológie, ukázať, aké problémy

² ŘEZÁČOVÁ, Kateřina – VAŠÁK, Pavel: *Textologie: teorie a ediční praxe*. Praha : Karolinum, 1993; *Editor a text : úvod do praktické textologie*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2006; ČERVENKA, Miroslav: *Textologické studie*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2009; FLEIŠMAN, Jiří – KOSÁK, Michal: *Podoby textologie*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2012.

³ AMBRUŠ, Jozef: *Rukoväť textológie*. In: *Slovenská literatúra*, roč. 19, 1972, č. 4, s. 413 – 415.

⁴ FISCHEROVÁ, Anna: *K textologickej metóde Jozefa Ambruša*. In: *Biografické štúdie 31*. Martin : Matica slovenská, 2005, s. 33.

rieši dnešná textológia a ako sa s nimi v praktickej edičnej práci vyrovnáva. Časopis Slovenská literatúra bude počas roka 2012 publikovať zásadné príspevky z vedeckého seminára Aktuálne otázky textológie, aby zachytil daný stav a zároveň podnietil ďalšie teoretické formulovanie a výmenu názorov v tejto oblasti.

Dana Hučková

K súčasným latinsko-slovenským edíciám

DANIEL ŠKOVIERA, Filozofická fakulta UK, Bratislava

ŠKOVIERA, D.: On contemporary Latin-Slovak editions
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 59, 2012, No 1, p. 53 – 64.

The aim of the article is to point to the importance of editions in scientific work. Building on recent Slovak as well as foreign re-editions of Latin works, the author draws up a neat list of text transcription principles, deals with requirements for the editor's foreword, bibliography, references, book index and translation. Since the editions of the complete works by Martin Rakovský or Juraj Koppay (M. Okál; Bratislava : Veda, 1974 or 1980) established a high scientific standard, the author suggests adopting the parameters in future editions just as it is done in the *Scrinium latino-slovacum* series. The editor's contribution should be made by structuring the text, while the punctuation principles (original vs modern) are still an issue. The indexes of intertextual relations require a lot of professional experience and expertise. A Slovak translation should be rather conservative, verse texts need to be translated by analogical poem types, as most of verse texts have no dogmatic character. The editor's foreword should be written in Latin rather than contemporary international languages. The high standard of future editions can only be guaranteed by joining forces. Ignoring the editions in the rating system based on scientometric criteria is unacceptable.

Key words: edition – Latin – translation

Aký veľký prínos pri štúdiu antického sveta a jeho kultúry znamená vydávanie diel gréckych a rímskych spisovateľov a básnikov tlačou od konca 15. storočia až do súčasnosti, je zrejme všeobecne známe. Nedá sa poprieť, že kritická metóda, ktorú filológovia uplatnili v edičnom procese, prispela aj k celkovému rozvoju humanitných vied. Analogicky sa edíciám textov latinského stredoveku, renesančného humanizmu i novoveku sotva dá upierať obdobný význam pre napredovanie vedy. Diela, ktoré nepochybne patria do spoločného duchovného dedičstva Európy, už síce kedysi vyšli tlačou, ale neraz sa zachovali ako raritné, iba v pár exemplároch, navyše ťažko dostupných. Vedeckú prácu takýto stav výrazne sťažuje.